

Sławomir Dryja

Instytut Historii Sztuki i Kultury Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Ul. Kanonicza 9/202, 31-002 Kraków

Stanisław Sławiński

P.K.Z. „Arkona” Sp. z o.o. Pracownie Konserwacji Zabytków
Pl. Sikorskiego 3/8, 31-115 Kraków

KRAKOWSKIE DZIEJE PIWOWARSKIE RODU LATOSÓW I REKONSTRUKCJA ZABUDOWY ICH POSESJI PRZY ULICY SZEWSKIEJ NR 23

Słowa kluczowe: *piwowarzy, Latosowie, Kraków, cechy, rzemieślnicy, dom*

Zagadnienia wstępne

W wieku XVI krakowskie rzemiosło słodowniczo-piwowarskie przeżywało szczytowy okres swojego rozwoju¹. W obrębie murów miejskich zidentyfikowano 166 posesji piwowarskich (w kulminacyjnym momencie produkcję prowadziło nieco ponad 140 browarów), przy większości których funkcjonowały niewielkie słodownie². Na terenie miasta działały też słodownie duże, najczęściej murowane, o wielkości przeciętnej kamienicy półkuryjnej (około 11 x 22-25 m w rzucie)³. Niemal wszystkie posesje piwowarskie podłączone były do rozwiniętej sieci wodociągowej⁴. Przyjmując za podstawę obliczenie Richarda Ungera, wskazujące,

¹ Por. m.in.: S. Dryja, *Technologia produkcji słodowniczej i piwowarskiej w średniowieczu i na początku ery nowożytnej w Krakowie*, *Archaeologia Historica Polona*, t. 18, 2009, s. 185-208; tenże, *Krakowskie miary piwowarskie w XVI wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. 59, nr 1, 2011, s. 3-25, tenże, *Kobieta w krakowskim przemyśle słodowniczo-piwowarskim doby wczesnonowożytnej w świetle testamentów i dokumentów podatkowych*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, 4, s. 96-116, S. Dryja, S. Sławiński, *Krakowskie słodownie przełomu wieku XVI i XVII*, w: *Biblioteka Krakowska*, nr 155, Kraków 2010.

² S. Dryja, *Atlas piwowarstwa krakowskiego w latach 1542-1655*, Kraków 2017 (w druku).

³ S. Dryja, S. Sławiński, *Krakowskie słodownie*, s. 38-45.

⁴ S. Dryja, *Podatki i opłaty pobierane od piwowarów krakowskich w XVI i 1 poł. XVII wieku. Reforma czopowego z czasów panowania Stefana Batorego i jej wpływ na piwowarstwo krakowskie*, „Rocznik

że w XVI w. w pracę pojedynczego browaru zaangażowanych było minimum pięć, a maksymalnie nawet dziesięć osób, możemy stwierdzić, że w produkcji słodowniczopiwowskiej uczestniczyło 2,5 -5% procent ówczesnej populacji miasta⁵.

Wśród osób prowadzących zakłady piwowskie spory odsetek stanowili przybysze spoza Krakowa. Znajdujemy wśród nich rzemieślników z miasteczek i wsi położonych wokół Krakowa, oraz wcale liczną ich grupę z ośrodków dalszych, głównie z Wielkopolski i Śląska. Niewielki był odsetek fachowców przybyłych z państwa Czeskiego, a ściślej z Czech i Moraw⁶. Do tych ostatnich należał Tomasz Latos, szczególnie mocno zapisany w dziejach krakowskiego piwowarstwa, który w roku 1522 przybył do Krakowa z niewielkiego miasteczka Rokycany, położonego kilkanaście kilometrów na wschód od Pilzna⁷. Stał się on założycielem krakowskiej gałęzi rodu, obecnej w historii miasta jeszcze w XVII w.

Krakowskie dzieje rodziny Latosów

O początkach kariery Tomasza Latosa nie wiemy prawie nic. W posiadanie domu przy ulicy Szewskiej (dziś nr 23, część zachodnia) wszedł najpóźniej w 1534 r., a być może nawet już około 1522 r.⁸ Domostwo położone było pomiędzy innymi realnościami (domami), należącymi do Jakuba Wasnego krawca (dziś nr 23, część wschodnia) oraz Bartosza Remara (dziś nr 25), co odnotowano w testamencie Tomasza Latosa z 1541 r., potwierdzając przy tym jego piwowarską działalność na terenie jego posesji. Niestety, najstarszy zachowany, imienny rejestr czopowego pochodzi z roku 1544, nie potrafimy więc określić skali prowadzonej przez niego produkcji⁹.

Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 2017 (w druku).

⁵ R. Unger, *Beer in the Middle Ages and the Renaissance*, Filadelfia 2004, s. 104; S. Dryja, S. Sławiński, *Krakowskie słodownie*, s. 149.

⁶ *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1392–1506 (Libri Iuris civilis Cracoviensis 1392–1506)*, wyd. K. Kaczmarczyk, Kraków 1913; *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1507–1572 (Libri Iuris civilis Cracoviensis 1502 – 1572)*, wyd. A. Kielbicka, Z. Wojas, *Fontes Cracovienses*, nr 1, Kraków 1993; *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1573–1611 (Libri Iuris civilis Cracoviensis 1573–1611)*, *Fontes Cracovienses*, nr 2, Kraków 1994.

⁷ *Księgi Przyjęć*, 1993, nr 869, s. 49. Jako miejsce pochodzenia zapisano *Rokicze circa Pilzna Bohemie*. W XVI w. piwowarstwo Rokycanach odgrywało znaczącą rolę. Wśród innych, funkcjonował cech słodowników, zaś sami słodownicy należeli do najbogatszych mieszczan w mieście; por. V. Kalousova, *Rokycanští mestané v zrcadle testamentu na počátku předbělohorské doby (1517–1550)*, bakalarska práce, Historický ústav Filozofické Fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2009; H. Hrachová, *Městská správa v Rokycanech a její představitelé v letech 1573–1699*, Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra archivnictví a pomocných věd historických, 2007.

⁸ Archiwum Narodowe w Krakowie, Akta miasta Krakowa [dalej: ANK, AmK], rkps 12, s. 462.

⁹ Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Skarbu Koronnego [dalej: AGAD, ASK], sygn. 2.

Il.1 – dzisiejszy stan kamienicy Latosów przy ulicy Szewskiej (nr 23) – widocznej w środku zdjęcia. W elewacji budynku wciąż czytelna jest część zachodnia (po lewej, dawny dom Tomasza Latosa) i wschodnia (po prawej, w miejscu dawnego domu Jakuba Wasnego, przebudowanego na słodownię). Fot. Sławomir Dryja.

Wedle wspomnianego testamentu Tomasz Latos oddał swojej żonie Dorocie wszystkie sprzęty niezbędne do produkcji piwowarskiej (związane z produkcją piwa oraz słodu), wraz z drewnem zgromadzonym w domu jak i nad Wisłą¹⁰. Dorocie przypadły również wszystkie wierzytelności (domyślamy się, że za

¹⁰ Ogrody królewskie, będące miejscem składowania spalzonego i opodatkowanego drewna zajmowały lewe nabrzeże Wisły, mniej więcej naprzeciw browaru wielkorządowego (w tym miejscu znajduje się dzisiejszy hotel Sheraton), pomiędzy dawnym ujściem odnogi Rudawy a stawami, na miejscu których powstał plac na Groblach. Było to zarazem targowisko drzewne, z którego zakupione drewno wywożono wozami. Ogród drzewny był ogrodzony. Miasto zatrudniało nawet stróża drewna złożonego nad Wisłą; AGAD, Metryka Koronna [dalej: MK], dz. XVIII, 18 (Małopolska), k. 97; *Prawa, przywileje i statuty miasta Krakowa (1507-1795)*, wyd. F. Piekosiński, t.1, Kraków 1885, s. 954; S. Dryja, M. Janowski, *Zapotrzebowanie na energię krakowskiego przemysłu piwowarskiego w XVI i 1 połowie XVII wieku w świetle kwerendy archiwalnej i symulacji procesu spalania w piecach bezkominowych*, „Res Gestae”, 2017 (w druku).

sprzedane piwo)¹¹, jak również 17 florenów za zastawione srebrne łyżki¹². Z rzeczy domowych wyłączone zostały jedynie trzy większe półmiski cynowe oraz cztery dzbany cynowe, które zapisane zostały synowi Walentemu. Temuż Walentemu przypadło też 400 florenów w *gotowym pieniądzu*, kolejne 100 florenów Tomasz Latos oddał swojej córce Małgorzacie. Postanowienia testamentu zatwierdziły żona Dorota i córka Małgorzata, stanąwszy osobiście, obie reprezentowane przez Jakuba pisarza Sądu Wyższego Prawa Magdeburgskiego. W dokumencie zaznaczono, że małżeństwo Małgorzaty ze Stanisławem Dudkiem zostało unieważnione wyrokiem sądu kościelnego¹³. Wdowa po Tomaszu Latosie, Dorota, przejęła prowadzenie przedsiębiorstwa. Syn Walenty był wówczas nieobecny w Krakowie (nie wiemy czy zajmował się nauką, czy też np. pozostawionym w Czechach majątkiem). Do prawa miejskiego został przyjęty dopiero w 1546 roku, choć rejestr czopowego notuje go jako czynnego piwowara już w roku 1544¹⁴. Dlatego też na okres pomiędzy 1541 a 1544 r. wyznaczamy piwowarską aktywność Doroty, wdowy pozostałej po Tomaszu Latosie.

Po przybyciu do Krakowa Walenty Latos przejął prowadzenie rodzinnego przedsiębiorstwa z rąk matki Doroty¹⁵. Zapewne został jej prawnym opiekunem, sprawując opiekę nad nią i należącym doń majątkiem, bowiem choć formalnym właścicielem domu po zmarłym Tomaszu Latosie stał się dopiero w roku 1552, w latach 1550 i 1551 nieruchomość tą opisywano jako należącą do niego¹⁶. W roku 1550 Walenty Latos, wraz z małżonką Dorotą, nabył od krawca Stanisława Wasnego¹⁷ dom przyległy do posesji latosowskiej (dziś nr 23, część wschodnia), opisany w nocie dotyczącej tej transakcji jako leżący pomiędzy domem (już!) Walentego Latosa, a domostwem Stanisława Korczaka (dziś nr 21B)¹⁸. Scalenie obu nieruchomości okazało się trwałe, bowiem granice posesji (aczkolwiek z korektami w partii

¹¹ Długi za niezapłacone piwo zapisywano w rejestrze spisów powszechnych (*signaturis communes*) na ratuszu, które zwano powszechnie karbami; por. np. zapis z testamentu Jadwigi Niedostatkowej; ANK, AmK, rkps 19, s. 425.

¹² Zwyczaj zastawiania różnych przedmiotów, zarówno za pobrane piwo, jak i w zamian za gotówkę, pojawia się częstokroć w testamentach piwowarów krakowskich; por. S. Dryja, *Atlas* (w druku).

¹³ ANK, AmK, rkps 12, s. 462–463.

¹⁴ AGAD, ASK, sygn. 2; *Księgi Przyjęć*, 1993, nr 2442, s. 129.

¹⁵ W roku 1563 Dorota Latosowa spisała swój testament. Szos z roku 1571 odnotowuje jeszcze, obok Kaspra Latosa, *starą Latosową*. Nie jest więc wykluczone, że przeżyła również swojego wnuka Kaspra; ANK, AmK, rkps 17, s. 691–692; rkps 2524; *Księga wiertelnicza*, 1999, nr 509, s. 64–65, 510, s. 65–67, 511, s. 67, 512, s. 67–69.

¹⁶ ANK, AmK, rkps 14, s. 504; rkps 2508.

¹⁷ Stanisław Wasny był synem Jakuba Wasnego, również krawca, parającego się również piwowarstwem (zob. czopowe z roku 1544/45) oraz Reginy (żyjącej w momencie sprzedaży kamienicy, co zaznaczono w dokumencie); AGAD, ASK, sygn. 2; ANK, AmK, rkps 14, s. 504–505.

¹⁸ ANK, AmK, rkps 14, s. 504–505.

podwórzy) zachowane są do dzisiaj, a stojąca w pierzei ul. Szewskiej kamienica sprawia wrażenie od dawna jednolitego domu. Jednakże wprawne oko badacza zauważa w jej wnętrzu, a nawet w pozornie jednorodnej elewacji frontowej podział na dwie części. Walenty Latos w budynku zakupionym od Stanisława Wasnego, a raczej w jego miejscu, urządził słodownię, jak i pomieszczenia mieszkalne¹⁹. W roku 1593 napisano: *A takowy przerzeczony dom kupił był nieboszczyk Walenty Latos spólnie z małżonką swoją Dorotą od tego nieboszczyka Wasnego i wpuścił go w dom swój tak, jako teraz jest*²⁰. W tymże roku powstał podobny zapis: *dom niekiedy Wasnego krawca, mieszczanina krakowskiego, który był dom kupił nieboszczyk Walenty Latos mieszczanin, kaczmarz krakowski i wpuścił go z tym przerzeczonym domem swym [zachodnim] w jedno, tak że teraz z niego jest sklep i słodownia i z inszym mieszkaniem górnym, tak jako ma swoje granice*²¹. Także w roku 1593: *dom Latosowski, który z dawna był nieboszczyka Własnego mieszczanina, krawca krakowskiego, który teraz jest w jeden spojony z domem tegoż nieboszczyka Walentego Latosa potomków*²². Takiż przebieg wydarzeń potwierdza zapiska z 1649 r., kiedy właścicielem posesji był piwowar Błażej Ulka: *pośrodku tych obu pomienionych stron, tak kamienice Burkatowskiej [dziś Szewska nr 21] jako też Latoszowskiej [dziś Szewska nr 23 zach.] był niekiedy dom drzewiany Stanisława Wasnego [dziś Szewska nr 23 wsch.] krawca, który dom Latosz kupił, w którym domu wymurowano sklep i z inszym mieszkaniem górnym jako teraz widzieliśmy, także i słodownią*²³. Nie wykluczamy, że murowana piwnica domu Wasnego została zachowana w słodowni Latosa. Dom Latosa i dobudowany przez niego budynek rzeczywiście scalono funkcjonalnie, ale zachowano odrębne dachy (zob. niżej).

Tak więc od 1550 r. nieruchomości należąca do rodziny Latosów składała się z dwóch części, w tym jedna (dom zachodni) należała do spadkobierców Tomasza Latosa (reprezentowanych przez Walentego Latosa), zaś druga (dom wschodni), na posesji będącej pierwotnie własnością Jakuba Wasnego krawca, była współwłasnością małżonków Walentego i Doroty Latosów²⁴. Stan fizycznej odrębności obu części

¹⁹ Por. S. Dryja, S. Sławiński, *Krakowskie słodownie*, s. 64-67.

²⁰ *Księga Wiertelnicza Krakowska*, cz. III (1592-1597), *Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie*, wyd. Krystyna Jelonek-Litewka, Aleksander Litewka, Łukasz Walczy, „Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Fontes Cracivienses” 7, Kraków 1999, s. 66, nr 510 [dalej: *Księga Wiertelnicza*, 1999]. Odrębny dom Jakuba Wasnego krawca odnotowany został jeszcze w roku 1542. W roku 1551 zapisano natomiast dwa domy Walentego Latosa, a więc stan zgodny z notką z Księgi Wiertelnicznych z roku 1593; ANK, AmK, rkps 2504, 2508.

²¹ *Księga Wiertelnicza*, 1999, nr 512, s. 68.

²² Tamże.

²³ ANK, AmK, rkps 1379, s. 297-298.

²⁴ ANK, AmK, rkps 14, s. 504-505.

posesji, pomimo ich funkcjonalnego scalenia (zob. niżej), podkreślono w księgach podatku zwanego szosem z lat 1551 i 1557²⁵. W testamencie Walentego Latosa, z 24 sierpnia 1560 r., znajduje się wyjaśnienie jego dojścia do własności całego domu dawniej Tomasza Latosa (ul. Szewska 23B), jak i zabezpieczenie praw Doroty Latosowej starszej (żony Tomasza Latosa). Walenty Latos zeznał bowiem, że jest właścicielem dwóch domów przy ulicy Szewskiej. Połowę pierwszego z nich nabył od matki Doroty, co pozostało po zapewne wspólnym zakupie domu przez Tomasza Latosa i Dorotę starszą, w połowie zaś od Walentego Razera białoskórnik (brata mego), jednego ze spadkobierców Tomasza Latosa (zapis mało zrozumiały, Walenty Razer mógł być drugim mężem Małgorzaty, siostry Walentego Latosa)²⁶. Sprzedaż ta miała miejsce 29 lipca 1552 roku. Wówczas to Dorota, wdowa po Tomaszu Latosie, zagwarantowała sobie dożywotnie prawo zamieszkania w sprzedawanej nieruchomości²⁷.

Po Walentym Latosie zachodni dom przy ul. Szewskiej mieli dziedziczyć po równo jego synowie, Jan i Kasper, a żonie Walentego – Dorocie młodszej – zagwarantowano na nieruchomości kwotę stu florenów, *a to z powodu jej uczciwego zachowania i posłuszeństwa*. Najprawdopodobniej była to gwarancja wiana Doroty, określonego przy ślubie z Walentym²⁸. Drugi dom, który jak wiemy stał na posesji zakupionej od Wasnego, przez Walentego wraz z żoną, w połowie został zapisany tymże synom, a w połowie miał pozostać w posiadaniu przyszłej wdowy. Istotne jest, że Walenty pozostawił żonie Dorocie wolną drogę do rzemiosła piwowarskiego (synowie byli jeszcze małoletni), zapisując jej wszelki do tego potrzebny sprzęt (*wszystek sprzęt domowy, którykolwiek przynależy rzemiosłu kaczmarskiemu, to jest drwa wszystkie którekolwiek mam u Wisły na brzegu, gromady piwne szczep i drzew niewyrobionych, chmieie, słody i pszenicę*)²⁹.

Po przedwczesnej śmierci męża Walentego Latosa (w roku 1560)³⁰ Dorota na kilka lat przejęła prowadzenie browaru³¹. W roku 1570 rodzinne przedsiębiorstwo trafiło w ręce Kaspra (syna Walentego i Doroty), który zapewne właśnie osiągnął wiek sprawny³². Wiązało się to również z ponownym zamążpójściem Doroty. Jej

²⁵ ANK, AmK, rkps 2508, 2512. Por. również: rkps 14, s. 504–505; 15, s. 82–83, 325.

²⁶ ANK, AmK, rkps 17, s. 58; Biblioteka Naukowa PAU i PAN, rkps 428, s. 81.

²⁷ ANK, AmK, rkps 17, s. 57–61; Biblioteka Naukowa PAU i PAN, rkps 428, s. 81.

²⁸ ANK, AmK, rkps 17, s. 57–61; Biblioteka Naukowa PAU i PAN, rkps 428, s. 81.

²⁹ ANK, AmK, rkps 17, s. 57–61; Biblioteka Naukowa PAU i PAN, rkps 428, s. 81.

³⁰ Biblioteka Naukowa PAU i PAN, rkps 428; ANK, AmK, rkps 17, s. 57.

³¹ ANK, AmK, rkps 2369, 2370. Wdowa po piwowarze krakowskim mogła prowadzić przez dowolny czas zakład pozostawiony przez zmarłego męża, pod warunkiem trwania w stanie wdowim, zab.: S. Dryja, *Kobieta*, s. 91 i nast.

³² ANK, AmK, rkps 2524, 2525; *Księga wiertelnicza*, 1999, nr 509, s. 64–65, nr 512, s. 68, nr 510,

drugim mężem był Wawrzyniec Wilkowski, zajmujący się rzemiosłem piwowarskim (w latach 1570–1576)³³. Dorota zamieszkała wraz z mężem w kamienicy przy ulicy Szewskiej (dziś nr 11)³⁴. W roku 1578 była już ponownie wdową³⁵. *Dorotha Liathoszowa kaczmarka Wilkowska* ujmowana jest w szosach do roku 1582³⁶, żyła zaś zapewne do początku lat dziewięćdziesiątych (dopiero po jej śmierci możliwe było przeprowadzenie podziału spadkowego). 16 lutego 1585 Dorota sporządziła (drugi już) testament, spisany w kamienicy narożnej po zmarłym Wawrzyńcu Wilkowskim przy ulicy Szewskiej (dziś nr 11). Odnośnie do kamienicy pozostałej po zmarłym Wawrzyńcu Wilkowskim poczyniła dwa istotne zapisy zeznając, że winna jest Sebastianowi Wilkowskiemu, swojemu synowi z małżeństwa z Wawrzyńcem, 1000 florenów, zaś Janowi Latosowi doktorowi filozofii i medycyny, swemu synowi z małżeństwa z pierwszym mężem Walentym Latosem, 700 florenów, które to kwoty zapisała na swojej kamienicy narożnej na ulicy Szewskiej. Nie znamy mechanizmu pozwalającego na swobodne dysponowanie przez Dorotę kamienicą posiadaną, jak zapisała, po zmarłym drugim mężu. Domyślamy się, że nabyli ją bądź wspólnie (tak więc Sebastian Wilkowski, jako syn z pierwszego małżeństwa nie miał do niej prawa), bądź Dorota nabyła ją jeszcze przed małżeństwem z Wawrzyńcem Wilkowskim (wówczas byłaby wyłączną właścicielką nieruchomości). W przypadku wspólnego zakupu, po śmierci męża Dorocie przynależała połowa nieruchomości, zaś na części męzowskiej mógł ciążyć zapis (wiano) na rzecz Doroty (wartości połowy kamienicy), która mogła też nabyć tę część drogą dziedziczenia *macierzyńskiego* (po zmarłym dziecku z małżeństwa z Wawrzyńcem Wilkowskim). Faktem jest, że swobodnie dysponowała prawem do całości kamienicy, zabezpieczając na niej obu synom (z dwóch różnych mężów) współwłasność. Kolejny zapis dotyczył już części nieruchomości, zakupionej z pierwszym mężem, Walentym Latosem. Dorota zeznała, że winna jest Annie, córce zmarłego Kaspra Latosa i swojej wnuczce 400 florenów, które zapisała jej na połowie swojej kamienicy na ulicy Szewskiej (dziś nr 23) między domami Adama Pletnika (dziś nr 21B) i Aleksego Taczyka (dziś nr 25), (w rzeczywistości chodziło o połowę domu zakupionego wraz z pierwszym mężem od Wasnego krawca, wówczas już scalonego z drugim domem należącym pierwotnie do Tomasza Latosa a później jego spadkobierców). Te zaś 400 florenów wspomniani Jan Latos i Sebastian Wilkowski zostali zobowiązani przekazać Annie w momencie zaślubin (tak ostatecznie się nie stało i kwota ta uwzględniona została w podziale

s. 65–67, nr 511, s. 67.

³³ ANK, AmK, rkps 2371, 2372, 2373.

³⁴ ANK, AmK, rkps 19, s. 284; rkps 22, s. 660, rkps 2537, 2541, 2544, 2547.

³⁵ W rejestrze szosu wspomniana jest Dorota Wilkowska wdowa; ANK, AmK, rkps 2537.

³⁶ ANK, AmK, rkps 2537, 2541, 2544, 2547, 2551, 2552.

spadkowym po Walentym i Dorocie Latosach)³⁷. Zgodnie z wolą testatorki, dom po jej drugim mężu odziedziczył Jan Latos (wspólnie z Sebastianem Wilkowskim, przyrodnim bratem), o czym świadczy zapis z roku 1598³⁸. Z początkiem XVII w. owa narożna kamienica nazywana była *Latosowską*³⁹.

Kariera piwowarska Kaspra Latosa (syna Walentego a wnuka Tomasza) była krótka. Zmarł on bowiem przed rokiem 1576, pozostawiając po sobie wdowę Zofię i małoletnią córkę Annę. Zofia na krótko podjęła działalność piwowarską, wkrótce jednak browar w rodzinnej nieruchomości puszczone w dzierżawę Wacławowi Przybyłkowi zwanemu też Latosem⁴⁰. Tenże zajmował się również wypalaniem gorzałki⁴¹. Przydomek *Latosz* może sugerować, że ożenił się z Zofią Latosową⁴².

Anna (córka Kaspra Latosa i Zofii) wyszła za mąż za piwowara Jakuba Wołowczyka⁴³. Był on synem piwowara Szymona Wołowca i Agnieszki⁴⁴. Szymon Wołowiec prowadził browar przy ulicy Jagiellońskiej (dziś nr 11) w latach 1576–1581⁴⁵, zaś w latach 1581–1598 browar przy ulicy Szewskiej (dziś nr 19)⁴⁶. Wcześniej jednak zajmował się rzemiosłem słodowniczym. W roku 1568 Szymon Wołowiec i jego żona Agnieszka zakupili dom na ulicy Rogackiej (dziś Reformacka, posesja 3), położony pomiędzy domami Jana prasola (zwanego Gołym) i Wojciecha Szamotulczyka, od Jana Wichra i jego małżonki Małgorzaty⁴⁷. Domostwa te (jak i kilka innych nieruchomości) znajdowały się w miejscu dzisiejszego klasztoru Reformatów (Reformacka nr 2–4). W roku 1573 Szymon Wołowiec i jego żona Agnieszka sprzedali drewniany dom położony przy ulicy Rogackiej (niewątpliwie ten co wyżej), wówczas odnotowany jako położony pomiędzy posesjami Pawła Czarnego i Jana Biesagi piekarza, Matysowi Polakowi słodownikowi i jego żonie Zofii⁴⁸. Jakub Wołowczyk został przyjęty do prawa miejskiego w roku 1594⁴⁹, a więc już po ślubie z Anną *Latosianką*, przy czym w metryce małżeńskiej zapisano,

³⁷ ANK, AmK, rkps 22, s. 660–662.

³⁸ ANK, AmK, rkps 2563.

³⁹ ANK, AmK, rkps 2576, 2579, 2592.

⁴⁰ ANK, AmK, rkps 2375.

⁴¹ ANK, AmK, rkps 2349, s. 70.

⁴² Zwyczaj nadawania mężom, ożenionym z wdowami posiadającymi własny majątek, nazwisk poślubionej małżonki (a faktycznie jej wcześniejszego męża) był powszechny. Oczywiście małżonek nie posiadał żadnych praw do majątku poślubionej wdowy.

⁴³ ANK, parafia św. Szczepana w Krakowie, Liber copulatorum, 5-291, s. 332.

⁴⁴ *Księgi Przyjęć*, 1994, nr 1475.

⁴⁵ ANK, AmK, rkps 2531, 2536, 2540, 2543, 2546.

⁴⁶ ANK, AmK, rkps 2547, 2552, 2553, 2563. K. Follprecht, Z. Noga, *Kraków w 1598 R.*, s. 196.

⁴⁷ ANK, AmK, rkps 18, s. 918.

⁴⁸ ANK, AmK, rkps 19, s. 645.

⁴⁹ *Księgi Przyjęć*, 1994, nr 1475.

że pochodzili *oboje z Swieczkiej ulice*. Świadców uroczystości nie wymieniono⁵⁰. Przez krótki czas po 1593 r. Jakub Wołowiec prowadził działalność w dawnej nieruchomości Latosowskiej przy ulicy Szewskiej (dziś nr 23)⁵¹. Jego losy po roku 1594 nie są nam znane.

Do podziału nieruchomości po zmarłych Walentym Latosie i jego żonie Dorocie (po drugim mężu Wilkowskiej) doszło dopiero w 1593 r. Domy przy ul. Szewskiej (nr 23A i B) rozdzielono pomiędzy dwojgiem żyjących spadkobierców, a mianowicie Janem Latosem (synem Walentego) i Anną Wołowczykową (która była córką zmarłego Kaspra Latosa i wnuczką Walentego)⁵². W momencie przeprowadzania podziału Anna była już małżonką piwowara Jakuba Wołowczyka⁵³. Dość skomplikowany proces podziału zapisano w czterech kolejno spisanych rewizjach wiertelniczych. Aby zrozumieć zasadę podziału nieruchomości należy przypomnieć, że składała się ona z dwóch części (pierwotnie dwóch odrębnych domów), z których jeden (zachodni) był wyłączną własnością Walentego Latosa (zob. wyżej), zaś drugi został nabyty wspólnie wraz z żoną Dorotą od Stanisława Wasnego krawca. Należy też uwzględnić fakt, że na przynależnej jej połowie domu zakupionego od Wasnego krawca Dorota (żona Walentego Latosa) poczyniła zapis na rzecz swojej wnuczki Anny w wysokości 400 florenów⁵⁴. Obu stronom postępowania spadkowego przypadały równe części, ponieważ Walenty Latos miał dwoje dzieci (Jana i Kaspra)⁵⁵. Do podziału przystąpił Jan, zaś część jego brata przypadła jego jedynej córce Annie (ta w myśl prawa była jego jedyną spadkobierczynią). W imieniu Anny występował rzecz jasna jej mąż Jakub Wołowczyk, jako jej prawny opiekun. Pierwsza z rewizji sporządzona została na żądanie Jakuba Wołowczyka i dotyczyła stanu domu wschodniego (Latosowskiego), wskazując na potrzebę przeprowadzenia różnorodnych remontów, jak i prace już przeprowadzone przez niego (wydaje się, że Jakub Wołowiec był ówczesnym użytkownikiem browaru *latosowskiego*)⁵⁶. Druga z rewizji dotyczyła domu zachodniego (Wasnego), a w zasadzie części macierzyńskiej (po Dorocie

⁵⁰ ANK, parafia św. Szczepana w Krakowie, Liber copulatorum, 5-291, s. 332.

⁵¹ ANK, AmK, rkps 2382, 2383.

⁵² ANK, AmK, rkps 22, s. 660–662.

⁵³ ANK, parafia św. Szczepana w Krakowie, Liber copulatorum, 5-291, s. 332.

⁵⁴ ANK, AmK, rkps 22, s. 660–662.

⁵⁵ ANK, AmK, rkps 19, s. 284; rkps 22, s. 660; *Księga wiertelnicza*, 1999, nr 510, s. 65, nr 511, s. 67, nr 512, s. 67–68.

⁵⁶ *Księga wiertelnicza*, 1999, nr 509, s. 64–65. Jakub Wołowczyk był synem piwowara Szymona Wołowca, aktywnego w latach 1576–1589; *Księgi Przyjęć*, 1994, nr 1475; ANK, AmK, rkps 2348, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381. Rejestr czopowego z roku 1594 potwierdza obecność Jakuba Wołowczyka w posesji *Latosowskiej*; ANK, AmK, rkps 2382, 2383.

Latosowej), która została rozdzielona z uwzględnieniem owych 400 złotych, co skrupulatnie zapisano w tekście (*Takowy tedy dom abo pomienione wyżej gmachy rozdzieliliśmy na dwa działy, a potem uczyniliśmy zaś subdywizyją dla obligacyjnej czterechset złotych, które służą Annie, Kaspra Latosa już dawno zmarłego córce, a małżonce tego to Jakuba Wołowkowicza, które jej nieboszczka Dorota, Walentego Latosa małżonka, jako wnączce swej na połowicy tego domu swego testamentem legowała i zapisała*)⁵⁷. Trzecia rewizja dotyczyła podziału części ojcowskiej domu zachodniego (Wasnego)⁵⁸. Wreszcie w części czwartej rozdzielono dom wschodni (Latosowski)⁵⁹.

Stan zachowania murów dwóch budynków, które weszły w posiadanie Latosów, jak i szczegółowe protokoły tzw. rewizji wiertelniczych, z roku 1593 oraz z pierwszej połowy XVII w., pozwalają na stosunkowo dokładną rekonstrukcję obu domów, wchodzących w skład posesji Latosowskiej⁶⁰.

Rodzina Latosów a piwowarstwo krakowskie w drugiej połowie XVI w.

W XVI w. przechodzenie zawodu piwowara z ojca na syna nie było częstym zjawiskiem. Wśród czynnych piwowarów odsetek przejmujących zawód po ojcu nie był wysoki. Wpływ na to miało szereg czynników, takich jak: brak męskiego potomka, wysoka umieralność, migracja, dążenie do zapewnienia dzieciom lepszej pozycji, poprzez zapewnienie im wykształcenia (zawodowego, a nawet akademickiego)⁶¹. Na tym tle trwałość zawodu piwowara w rodzinie Latosów, przechodzącego przez trzy pokolenia, jest swoistym fenomenem. Równocześnie jednak wykazać możemy działanie wszystkich wymienionych czynników w obrębie rodziny Latosów. Tomasz Latos był migrantem, przybyłym do Krakowa z odległych Rokycan. Po nim następował syn Walenty. Przedwczesna śmierć zabrała jego syna Kaspra, który nie pozostawił po sobie męskiego potomka (jego dziedziczką była córka Anna). Janowi,

⁵⁷ *Księga wiertelnicza*, 1999, nr 510, s. 65-67.

⁵⁸ Tamże, nr 511, s. 67.

⁵⁹ Tamże, nr 512, s. 67-69.

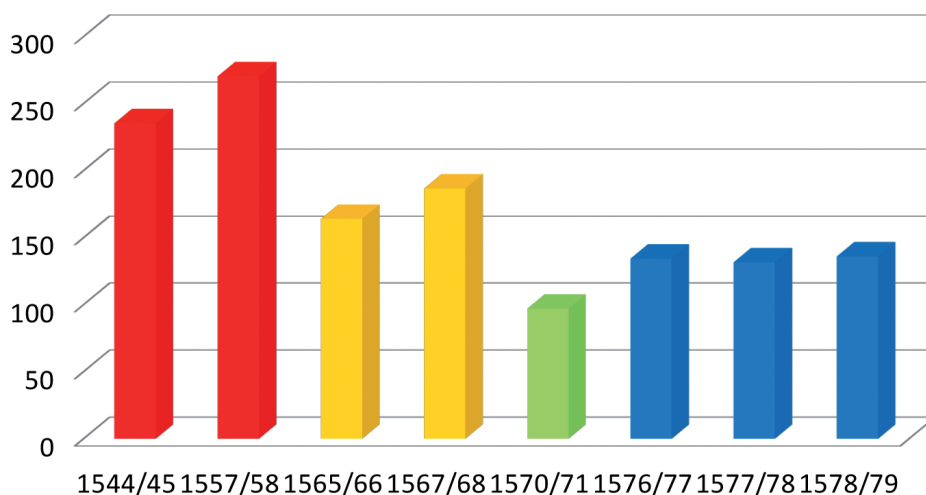
⁶⁰ Tamże, s. 64-65, nr 509; s. 65-67, nr 510; s. 67, nr 511; s. 67-69, nr 512.

⁶¹ Czynna w piwowarstwie Anna Mathuszowa wdowa pozostała po nieboszczykach dwóch mężów swoich sporządziła testament w dniu 5 marca 1581 roku. Finansową pieczę nad synami z dwóch swoich małżeństw powierzyła najstarszemu Bartłomiejowi, który w zamian za wolne mieszkanie i sprzęt do produkcji piwowarskiej miał opatrywać pozostałych braci kwotą po piętnaście grzywien rocznie. Co więcej, tenże Bartłomiej będzie je powinien do ich lat zupełnych opatrować nauką co się tycze odziewaniem i wszelakimi potrzebami, do nauki księgami, za to ma kupować z tego czynszu który będzie na nie przypadał. Odnośnie do edukacji synów nie były to zapisy bezpodstawne: w roku 1586 Kacper Będoński *chirurgus* został przyjęty do prawa miejskiego, zob.: ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 21, s. 466 – 468; *Księgi Przyjęć*, 1994, nr 865, s. 88.

bratu Kaspra, zapewniono staranne wykształcenie akademickie. Po przedwczesnej śmierci brata nie podjął już, rzecz jasna, działalności piwowarskiej.

Niewątpliwie na uwagę zasługuje fakt, że po śmierci każdego z męskich przedstawicieli rodu Latosów, rzemiosło przejmowała pozostała po nim wdowa. Zapewniało to trwałość rodzinnego przedsiębiorstwa, przekazywanego w ręce kolejnego męskiego przedstawiciela (uwaga ta nie dotyczy rzecz jasna Zofii). Ostatecznie więc rzemiosłem piwowarskim zajmowało się sześcioro przedstawicieli tej rodziny. Dodajmy do tego, że Dorota (wdowa po Walentym Latosie) wyszła ponownie za mąż za piwowara Wawrzyńca Wilkowskiego, Zofia (wdowa po Kasprze Latosie) wyszła ponownie (najprawdopodobniej) za mąż za Wacława Przybyłką, zaś Anna (przedstawicielka czwartego pokolenia rodziny) wyszła za mąż za Jakuba Wołowczyka, który prowadził zresztą działalność w rodzinnej posesji Latosów.

1544/45	1557/58	1565/66	1567/68	1570/71	1576/77	1577/78	1578/79
Walenty Latos		Dorota Latos		Kasper Lato	Zofia Latos		
235,22	270,35	163,93	186,55	97	134,27	131,61	136,02

Ryc.1. Procentowa „produktywność” (liczba wykonanych warów w odniesieniu do przeciętnej liczby warów przypadających na pojedynczego piwowara, w przeciągu roku podatkowego) kolejnych przedstawicieli rodu Latosów.

Posesja należąca do rodziny Latosów położona była przy ulicy Szewskiej, zajmującej w strukturze krakowskiego piwowarstwa szczególną pozycję. Funkcjonowało przy niej najwięcej browarów o ustabilizowanym, wysokim poziomie produkcji. W połowie XVI w. w browarach położonych przy ulicy Szewskiej wytwarzano od 20 do 25% procent krakowskiego piwa. Obserwowalny w drugiej połowie XVI w. proces, polegający na zaniku produkcji w niektórych peryferyjnie położonych ulicach powodował, że jeszcze większa część produkcji przypadała na ulice magistralne (głównie Szewską i Mikołajską). Przed okupacją szwedzką dla ulicy Szewskiej odsetek produkcji osiągnął 40%⁶².

Decyzja o zakupie nieruchomości w tej części miasta, podjęta przez Tomasza Latosa, nie była więc zapewne przypadkowa. O rozwoju przedsiębiorstwa świadczy pośrednio testament Tomasza, najstarszy imienny rejestr czopowego zachował się bowiem dopiero z roku 1544⁶³. Nie mamy wątpliwości, że Walenty Latos przejął rozwinięte i dobrze funkcjonujące przedsiębiorstwo.

Produktywność, a tym samym powodzenie i zamożność poszczególnych piwowarów, najlepiej pokazuje liczba wykonanych w przeciągu roku podatkowego warów, zestawiona z przeciętną liczbą warów przypadających w danym roku na jednego piwowara (ta oscylowała zwykle około 32–34, w najlepszych latach osiągając 36–38 warów). Na wykresie (ryc.1) zestawiono procentową „produktywność” kolejnych przedstawicieli rodu Latosów (liczoną każdorazowo w obrębie roku podatkowego). W przypadku Walentego Latosa wskaźnik ten wahał się w zakresie 235,22–270,36%⁶⁴. Stwarzało to niewątpliwie mocne podstawy ekonomiczne, pozwalające na inwestycje i rozwój przedsiębiorstwa (zakup posesji należącej do Wasnego krawca i scalenie jej z własną nieruchomością). Dla Doroty Latosowej (wdowy po Walentym) wskaźnik ten wynosił 163,93–186,55%, pozostał więc nadal wysoki⁶⁵. Wysoki status materialny pozwolił wdowie na zakup (samodzielnie, lub wspólnie z drugim małżonkiem) nieruchomości przy ulicy Szewskiej (dziś nr 11). W roku 1570/71 wskaźnik tego browaru (formalnie prowadzonego przez Wawrzyńca Wilkowskiego) osiągnął 135,8%, był więc zdecydowanie ponadprzeciętny⁶⁶. Pamiętajmy też, że piwowarskie małżeństwo Walentego i Doroty Latosów zapewniło jednemu z dwóch synów kosztowne wykształcenie akademickie⁶⁷.

⁶² S. Dryja, S. Sławiński, *Przekształcenia zabudowy „piwowarskich” posesji nr 20 i 22 przy ulicy Szewskiej w Krakowie w XVI i XVII wieku*, „Rocznik Krakowski”, LXXXII, s. 33–44.

⁶³ AGAD, ASK, sygn. 2.

⁶⁴ AGAD, ASK, sygn. 2; ANK, AmK, rkps 2368.

⁶⁵ ANK, AmK, rkps 2369, 2370.

⁶⁶ ANK, AmK, rkps 2371, 2372, 2373.

⁶⁷ W testamencie Doroty młodszej Latosowej, z roku 1585, jej syn Jan występuje jako doktor filozofii i medycyny, zob.: ANK, AmK, rkps 22, s. 660–662.

W odniesieniu do Kaspra Latosa dysponujemy wskaźnikiem wyliczonym dla jednego roku podatkowego (1570/71), jest on jednak niewątpliwie zniekształcony i nie oddaje faktycznej produktywności prowadzonego przezeń browaru⁶⁸. W III i IV kwartale produkcja znacząco obniżyła się, co wiązać można z chorobą Kaspra, a następnie jego przedwczesną śmiercią. Wskaźnik wyliczony dla jego żony Zofii wahał się w granicach 131,61–136,02% (był więc porównywalny z browarem jej teściowej)⁶⁹. Browar prowadzony przez Wacława Przybyłkę (domniemanego męża Zofii) charakteryzował się przeciętnym poziomem produkcji, pozwolił jednak na zdobycie wysokiej pozycji zawodowej (w roku 1590 wybrano Wacława Przybyłkę na starszego cechu piwowarów i słodowników krakowskich)⁷⁰.

Analizując „produktywność” kolejnych przedstawicieli rodu Latosów widzimy interesującą współzależność, polegającą na sukcesywnym obniżaniu się tego wskaźnika. Zjawisko to wytłumaczyć można spadającą koniunkturą (związaną z widocznymi oznakami kryzysu piwowarstwa krakowskiego), co skutkowało stałym spadkiem produkcji globalnej (liczonej w skali roku) i powiązaniem z tym zjawiskiem upadku części browarów. Zapewne znaczenie miały perturbacje rodzinne, rozpoczęte wraz ze śmiercią Walentego Latosa. Pomimo tego, browar prowadzony przez kolejnych przedstawicieli rodziny, należał do najstabilniejszych i najbardziej produktywnych w mieście.

Rekonstrukcja zabudowy na posesji Latosowskiej⁷¹

Posesja Latosowska powstała z połączenia dwóch sąsiednich działek, z których wschodnia była krótsza, co najmniej od 1593 r., a może nawet jeszcze za własności w domu wschodnim Jakuba, a następnie Stanisława Wasnego. Część, na której znajdował się browar, mogła zostać sprzedana oddzielnie sąsiadowi po wschodniej stronie posesji (dziś Szewska nr 21B). Sugeruje to m.in. znacznie późniejsza wzmianka z roku 1631: *Pokazał nam ozdownią na zadzi samsiedzką której ozdownie jest na dłuż łokci dwadzieścia cztery a na szerzą ośm [ok. 14 m x 4,7 m]. Nie wiedząc jakim sposobem ta ozdownia postawiona jest. tamże nad tą ozdownią dachu szarow numero 14. Z którego dachu woda do sąsiada ścieka, cierpieć tego*

⁶⁸ ANK, AmK, rkps 2371.

⁶⁹ ANK, AmK, rkps 2373, 2374, 2375.

⁷⁰ ANK, AmK, rkps 451, s. 587.

⁷¹ W archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie znajdują się opracowania historyczne rejonu posesji Szewska nr 23 (innych Autorów), w których niewątpliwie zawarte są rekonstrukcje kamienicy. Są one jednak dla nas niedostępne, stąd przedstawiamy własną rekonstrukcję, uzasadnioną szerszym kontekstem naszego artykułu.

nie chce, i nie powinien tylko z z szaru idącego⁷². Ozdownia, czyli suszarnia słodu, znajdowała się w północnym krańcu krótszej wschodniej części posesji (dawniej Wasnego). Kontrowersja zachodziła zatem z właścicielem domu Szewska (dziś nr 21). Potwierdza to zapiska z roku 1649: Błażej Chudzik, ówczesny właściciel posesji niegdyś Latosowskiej, zgłosił pretensję do sąsiada Wojciecha Jednoźka (Szewska nr 21) o pewną ścianę - *tam nam pokazał pan Błażej Chudzik i z potomkami swymi ścianę od tylnego muru szpitala S. Szczepana [dziś kamienica przy pl. Szczepańskim] przy swoim browarze starą drewnianą równo od muru na dłuż łokci dziewięć, po tym znowu od tejże ściany drugą ścianę także starą pochyloną, gliną miejscami poklejoną, który jest na dłuż łokci trzynaście mierząc ku ozdowni p. Błażeja Chudzika, o którą ścianę p. Chudzik uskarżał się iż mu weszła na jego grunt na szer łokci jedenaście i pół [czyli szerokość podwórza wschodniego domu na posesji nr 23], a na dłużą jako się pierwiej napisało⁷³. Chudzik odwołał się do dokumentów z roku 1593, opisujących jeszcze starszą transakcję kupna kamienicy krawca Wasnego przez ówczesnego właściciela nieruchomości Walentego Latosa uważając, że dotyczy ona spornego kawałka terenu. Pretensja była oczywiście bezpodstawna, co wiertelnicy zapisali słowami: *Na co p. Jednoszek pokazuje, że tak kupił. My przypatrzyszysy się z pilnością że to jest ściana starodawna budowana i pochylona a p. Jednoszek chce według tej ściany dawnej nową postawić i nowy dach dać, aby mu na naczynie nie ciekło. Item na zadzi nad tąż ścianą jest dachu starego szarów trzynaście z których woda deszczowa spada na zadż p. Chudzika⁷⁴. Takie rozmierzenie podwórzy potwierdza pośrednio też inna zapiska z 1649 r., sporządzona dla posesji Szewska nr 23, na polecenie spadkobierców Stanisława Ulki: *Tam wszedszy pokazali nam instantes modernis wydziały dwa w kamienicy Latosowskiej z dawna nazwanej a teraz Ulki w roku 1593 (...) w których wydziałach widzimy to, iż tego placu którego instans modernis do sąsiada afektuje w żadnym dziale nie mianują a zadż i gmachy successorow Ulki wyraźnie dosyć kędy się co komu dostało opisane jest. Nieco dalej wiertelnicy zwrócili uwagę na sytuację dawnego domu Stanisława Wasnego. Nie widzimy tedy z który by raciej tego placu którego instans modernis os sąsiada napiera do niego należeć mia⁷⁵. Uwzględniając wyżej wspomniane źródła rekonstruuemy posesję latosowską jako w swej maksymalnej długości krótszą od dzisiejszej, powstałą z działki zachodniej („B”) o pełnej modularnej głębokości około 42 metrów oraz znacznie skróconej działki wschodniej („A”) ⁷⁶. W podwórzu***

⁷² ANK, AmK, rkps 1378, s. 489–490.

⁷³ ANK, AmK, rkps 1379, s. 292–293.

⁷⁴ ANK, AmK, rkps 1379, s. 292–293.

⁷⁵ ANK, AmK, rkps 1379, s. 297–298.

⁷⁶ Ustalenie proporcji boków typowej działki miejskiej w Krakowie, tzw. półkuryjnej, zob.: Grabski

domu nr 23, złożonym z dwóch dawnych, stała zabudowa związana z piwowarską działalnością właścicieli. W roku 1593 był to: *Na zadzi sklep słodowy zawalony i dach nad nim barzo zły i rynna także; i z tego sklepu wschód na górę zły i dach nad nim zły i ganeczek*⁷⁷. Poza tym na posesji był browar (*Ukazał nam browar wszytek zły krom kotła, w którym nie masz kadzi brzezany, dobry jest [kocioł], zła, ale z niej musi być młotna; mięsowy też kadki nie masz. Na zadzi leżą dwie kadce, ale złe i trzeba je naprawić. (...) Nad browarem dach wszytek zły, zagięty*⁷⁸). Słodownia i browar prawdopodobnie mieściły się w jednym budynku lub przylegały do siebie. Sądzymy, że była to skrajna, tylna część posesji zachodniej. Wyposażenie browaru, choć mocno zdewastowane, nie odbiegało od standardowego wyposażenia browaru krakowskiego, na które składały się: miedziany lub żelazno-miedziany kocioł do gotowania wody (a następnie brzezki) oraz dwie drewniane kadzie, z których jedna służyła do zacierania, zaś druga do filtracji zacieru. W wyjątkowych przypadkach (jak opisano to w notce) funkcje obu kadzi można było połączyć w jednej. Wielkość urządzeń była znormalizowana tak, by uzyskać blisko pięć tysięcy litrów piwa. Na wyposażeniu browaru pozostawał też drobniejszy sprzęt, w postaci cebrów, kadek, rynien, etc.⁷⁹. W cykl produkcyjny włączone były bez wątpienia piwnice budynku frontowego, w których w drewnianych kadziach prowadzono fermentację, a następnie leżakowano młode piwo w beczkach. Funkcje słodowni, pracującej rzecz jasna wyłącznie na potrzeby własnego browaru, rozproszone były w budynkach gospodarczych na terenie posesji⁸⁰. Oczywiście w podwórzu były też i klozet oraz rząp, co ostatnie oznacza, że dom był podłączony do sieci wodociągowej⁸¹. W innej zapisce z tego roku jednemu ze spadkobierców przydzielono: *Item pół zadzi od ganku [tu wejścia do przechodu] po tej stronie, gdzie żąp, aż do samego browaru, z wolnym używaniem wody z żapia drugiej stronie. Item browaru połowica wzdłuż od ściany Aleksego [nr 25], z wolnym prześciem i wyjściem drugiej stronie*⁸². Drugiemu spadkobiercy przydzielono: *Item pół zadzi od ściany Oleksego z prywetem i komórką przy nim, w której gorzałkę palą, tak długo od okien aż do browaru z wolnym używaniem prywetu drugiej stronie. Item browaru połowica od Burkata kaczmara*

Władysław, *Wybrane zagadnienia z urbanistyki średniowiecznego Krakowa*, „Biuletyn Krakowski. Prace konserwatorskie i archeologiczne”, T. 3: 1961, s. 92 i nast.

⁷⁷ *Księga Wiertelnicza*, 1999, s. 65, nr 509.

⁷⁸ Tamże.

⁷⁹ Wielkość warki (miara piwa uzyskiwana w pojedynczym cyklu produkcyjnym) wynosiła 4686,75-4946,75 litra; S. Dryja, *Krakowskie miary*, s. 20.

⁸⁰ S. Dryja, S. Sławiński, *Krakowskie słodownie*, s. 132-147.

⁸¹ *Księga Wiertelnicza*, 1999, s. 65, nr 509.

⁸² Tamże, s. 68, nr 512.

[nr 21], *wzdłuż jako sam w sobie jest*⁸³. Z opisu wynika, że browar (zapewne wraz ze słodownią) zajmował całą szerokość podwórka - od ściany Aleksego [Taczyka] (dziś nr 25) do ściany Burkata (dziś nr 21B), co z kolei oznacza, że działka na której stał dom wschodni naszej posesji była krótsza i zachodziła za nią część posesji sąsiedniej (dziś nr 21B), na szerokość podwórza domu wschodniego i długości (licząc od tylnej granicy) około 13 metrów.

Dom zachodni w roku 1593⁸⁴

Rzut i bryła (dach): z opisu z roku 1593 wynika, że dawny dom Latosowski był kamienicą typową, szerokością zbliżoną do połowy kurii, a stosunkowo długą w rzucie, podpiwniczoną i jednopiętrową, nakrytą dachem dwuspadowym, o szczytach od strony ulicy i podwórza⁸⁵. O formie dachu informują zapiska z roku 1593: *Ukazał nam na strychu, który jest o dwu rynnach, rynnę złą od domu Aleksego [Szewska nr 25] i do tego wszystkiego dachu trzeba poprawić*⁸⁶. Jeżeli przy dachu były dwie rynny, w tym jedną z nich opisano jako położoną, jak można domyślić się, wzdłuż granicy z sąsiadem (druga niewątpliwie leżała pomiędzy dachami własnych domów), to dach musiał być dwuspadowy, o szczytach od strony ulicy i podwórza. Taka forma dachu ułatwiała urządzenie na strychu spichlerza niezbędnego na posesji piwowskiej.

Piwnice: w 1593 r. wspomniana została (murowana) piwnica *pod sienią z ulice*, do której Wołowczyk *kupił dwa kętnary nowe i trzy koryta za swe pieniądze* (zapis potwierdza włączenie piwnic w cykl produkcyjny, por. wyżej)⁸⁷. Była to piwnica „sklepista”⁸⁸. W trakcie tylnym w tym czasie znajdowała się druga piwnica: *Na zadzi pod okny izdebnymi wschód do piwnice zły i drzwi*⁸⁹. Inna zapiska o tejże piwnicy (1593): *piwnica pod izbą na zadzi, pod okny, do niej wschód, niesklepista, z której są też drzwi do wielkiej piwnice sklepiastej*⁹⁰. Analizując dzisiejszy rzut piwnic stwierdzamy, że piwnica tylna nie podchodziła pod przechód w parterze (zob. niżej). O piwnicy traktu tylnego pisano też w roku 1631: *Tamże nam pokazał tenże Pan Ulka [ówczesny właściciel posesji] piwnicę pod izbą niesklepistą tamże tramy pogniły. Chodzenie do tej piwnice z zadzi i drzwi złe, policzki poprawy potrzebują,*

⁸³ Tamże.

⁸⁴ Tamże, s. 64-65, nr 509, s. 67-69, nr 512.

⁸⁵ Tamże, s. 64-65, nr 509, s. 67-69, nr 512.

⁸⁶ Tamże, s. 65, nr 509.

⁸⁷ Tamże.

⁸⁸ Tamże, s. 68, nr 512.

⁸⁹ Tamże, s. 65, nr 509.

⁹⁰ Tamże, s. 69, nr 512.

*tamże kętnarów nie masz, tak jako nam Pan Ulka sprawę dał*⁹¹. Dwutraktowe podpiwniczenie potwierdzono w roku 1650: *Piwnica z ulice chodzenie i druga z tej idąc ku zadzi obie alternatą obiema częściami*. W roku 1650: *także piwnic dwóch z jednej pod sienią, a drugiej pod izbą alternatim używanie*⁹². W roku 1651 opisano dwie piwnice, w tym jedną pod sienią, a drugą pod izbą⁹³. Uzupełnia to inny opis z tego roku *Piwnice, do który z ulice chodzenie; drugiej z tychże pod izbą ku zadzi przez którą rury idą do zlewania piwa każdej części alternatim używanie* (po raz kolejny potwierdzono włączenie piwnic w cykl produkcyjny, por. wyżej)⁹⁴.

Parter: w 1593 r. sień w trakcie frontowym parteru potwierdzona jest zapiską o piwnicy pod sienią⁹⁵. W innej zapisce z tego roku: *Item pół sieni od sklepu* [ten w budynku wschodnim], *wszerz łokci sześć, a wzdłuż półjedenasta z wolnym przechodzeniem do sklepu domu Wasniowskiego* (wschodniego)⁹⁶. I dalej: *Item pół sieni od ściany Olekseo* [nr 25] *wzdłuż od okien aż do ściany kuchenny*⁹⁷. W innej zapisce z tego roku sień to „sionka”⁹⁸. W roku 1593 wspomniano też o izbie tylnej – „izba wielka” *na dole*⁹⁹, „murowana”, o dwóch oknach na podwórze¹⁰⁰. Pomędzy sienią, która wypełniała całą szerokość domu, a izba tylną, pomieszczono murowaną kuchnię: *Item pół kuchniej od izby wzdłuż na trzy łokcie i ćwierć, a na szerz półtrzecia łokcia*¹⁰¹; i w innej zapisce z tego roku: *item pół kuchniej od sieni wzdłuż na trzy łokcie i ćwierć, a na szych łokci półtrzecia*¹⁰². Obok izby tylnej, na styku z budynkiem wschodnim, znajdował się przechód na podwórze, o wschodniej ścianie drewnianej, z którego chodzono do rosznicy w domu wschodnim (zob. niżej): *Naprzód widzieliśmy w ganku na zadź idąc ścianę drzewianą, gliną oblepioną, do słodowniej, urwaną i pochyloną*¹⁰³. „Ganek” wspomniany też w innej zapisce z tego roku¹⁰⁴. Funkcjonowanie izby tylnej, sieni i przechodu potwierdzono w roku 1631, za własności Stanisława Ulki: *W izbie dolnej z okny na tęt podłoga zła, tamże piec przeto poprawy potrzebuje. Listwy stare. Okna poprawy potrzebują a okiennic*

⁹¹ ANK, AmK, rkps 1378, s. 489–490.

⁹² ANK, AmK, rkps 1379, s. 327–330.

⁹³ ANK, AmK, rkps 1379, s. 345–349.

⁹⁴ ANK, AmK, rkps 1379, s. 341–345.

⁹⁵ *Księga Wiertelnicza*, 1999, s. 65, nr 509.

⁹⁶ Tamże, s. 68, nr 512.

⁹⁷ Tamże, s. 69, nr 512.

⁹⁸ Tamże, s. 68, 69, nr 512.

⁹⁹ Tamże, s. 65, nr 509.

¹⁰⁰ Tamże, s. 68–69, nr 512.

¹⁰¹ Tamże, s. 68, nr 512.

¹⁰² Tamże.

¹⁰³ Tamże, s. 65, nr 509.

¹⁰⁴ Tamże, s. 68–69, nr 512.

dwie połowice żelaznych, w sieni podłoga miejscami pogniła, okien ani krat żelaznych nie masz tylko okiennice drzewiane. (...) W ganku y przez sień rynsztok zgniły. (...) Ściana od ganku drzewiana, ganek niesklepisty. (...) Tamże w ganku we drzwiach węgar kamienny przy izbie stojący złamany i storc tamże mur powątlony bardzo przeciwko temuż węgarowi tenże sztorc na słupie drzewianym stoi¹⁰⁵. Ostatnia informacja, dotycząca odrzwi dowodzi, że tylna ściana domu wschodniego była drewniana.

Piętro: w 1593 r. wspomniana jest izdebka *na górze na ulicę*¹⁰⁶. W innej zapisce z tego roku: *Item komnatki na górze, która ma okna na ulicę, połowica wszerek od sklepiku ciemnego* [ten nad kuchnią w parterze], *który jest za nią na górze, na dłuży łokci siedem, a na szerz łokci trzy i ćwierć*¹⁰⁷. Tak samo opisano drugą połowę tej komnaty¹⁰⁸. Wydaje się, że pomiar nie oddaje pełnych wymiarów pomieszczenia, którego zapewne część pozostawiono dla tzw. wolnego chodzenia obu spadkobiercom. O trakcie środkowym znów: *sklepiczek ciemny, który jest na górze przed tą* [tylną] *komnatą*¹⁰⁹. W trakcie tylnym także znajdowało się pomieszczenie (nad izbą tylną parteru), nie wchodzące jednak nad przechód (zob. niżej opis piętra domu wschodniego): *Item pół komnaty nad izbą na górze od ściany Oleksego kaczmara* [nr 25], *okna na zadzie*¹¹⁰. O tymże pomieszczeniu napisano też w 1631 roku: *Komora pusta nad izbą z okny na tył w których oknach błon nie masz tylko okiennice żelazne. Tamże tramy i piętro pogniło od zaciekania z deszcza. Drzwi złe u tej komory, ściany nie tynkowane w tej komorze, tamże w końcu od Pana Olexego ryssa wielka i szkodliwa że ankrami ratowana być musi*¹¹¹.

Schody: w 1593 r. opisane częściowo: *Na strych idąc w szyjej schodowej oblepionej gliną dziura*¹¹². W innej zapisce tylko wzmianka, że obie strony podziału domu mają do nich prawo¹¹³.

Zabudowa na dawnej działce Wasnego (słodownia) w roku 1593¹¹⁴

Rzut i bryła (dach): z opisu z roku 1593 wynika, że słodownia, która stała w miejscu dawnego domu Wasnego była domem wąskim (ćwiartką „kurii”),

¹⁰⁵ ANK, AmK, rkps 1378, s. 489-490.

¹⁰⁶ *Księga Wiertelnicza*, 1999, s. 65, nr 509.

¹⁰⁷ Tamże, s. 68, nr 512.

¹⁰⁸ Tamże.

¹⁰⁹ Tamże, s. 69, nr 612.

¹¹⁰ Tamże, s. 68-69, nr 512.

¹¹¹ ANK, AmK, rkps 1378, s. 489-490.

¹¹² *Księga Wiertelnicza*, 1999, s. 65, nr 509.

¹¹³ Tamże, s. 68, 69, nr 512.

¹¹⁴ Tamże, s. 66-67, nr 510, s. 67, nr 511.

o murowanych ścianach obwodowych traktu frontowego, drewnianych, zapewne szachulcowych ścianach, tylnej i zachodniej traktu tylnego (ta ostatnia wewnątrz scalonego zespołu domów), stosunkowo długim w rzucie i dwutraktowym, częściowo podpiwniczonym, jednopiętrowym, nakrytym dachem dwuspadowym o szczytach od strony ulicy i podwórza. W 1593 r.: *A do tego strych przez wszytek sklep i rosznicę od ulice aż do zadzi, który strych graniczą mury aż z gruntu pochodzące*¹¹⁵. I nieco dalej przy podziale domu: *Strych nad tą izdebką [traktu frontowego] wszytek tak długi i szeroki jako izdebka i kownatka, a to ku ulicy*¹¹⁶. I dalej: *Item strych nad tą komnatą [tylnego traktu], łokci wzdłuż półszesnasta, a wszęsz łokci dziesięć*¹¹⁷ –tu dach nie zachodzi, tak jak tylne pomieszczenie na piętrze, nad przechód kamienicy zachodniej. I w 1631 r.: *Muru na przodku i w tyle nie masz pod dachem, tamże od Pana Burkata [Szewska nr 21] nie masz ściany murowanej tylko z guntow zapierzenia [zapis niejasny]. Na strych idąc drzwi zle drzewiane. Dachy, rynny, krokwy wszystko pogniło*. Liczba mnoga rynien świadczy o położeniu ich na granicach z domami sąsiednimi, a w tym kontekście brak murów przedniego i tylnego pod dachem poświadcza istnienie drewnianych szczytów (od ulicy i podwórza) dachu dwuspadowego.

Piwnica: murowana i sklepiona, tylko pod traktem frontowym: w roku 1593 napisano: *jest tylko piwnica sklepista na ulicę*¹¹⁸. Być może była to stara piwnica domu Wasnego.

Parter: w roku 1593 w trakcie frontowym całą szerokość domu wypełniał „sklep” (pomieszczenie sklepione): *Ukazał nam w sklepie (...) ku oknom posadzkę na wielu miejscach złą*¹¹⁹. O komunikacji z domem zachodnim napisano w opisie jego sieni - *z wolnym przechodzeniem do sklepu domu Wasniowskiego*¹²⁰. Podkreślono też, że „sklep” znajdował się nad frontową piwnicą¹²¹. Obok sklepu, w tylnym trakcie, była *rosznica do siodu, a podle rosznicy siodownicza*¹²², ta ostatnia już poza budynkiem frontowym. Nieco dokładniejszy opis „sklepu” powstał w związku z podziałem domu: *Item sklep wszytek zupełny na górze nad piwnicą, którego jest na dłuż łokci dwadzieścia i jeden, a na szerz łokci ośm*¹²³. Wymiary rosznicy podano niezbyt jasno, w związku z podziałem domu wschodniego pomiędzy kolejnych Latosów: *Półowica*

¹¹⁵ Tamże, s. 66, nr 510.

¹¹⁶ Tamże.

¹¹⁷ Tamże.

¹¹⁸ Tamże.

¹¹⁹ Tamże, s. 65, nr 509.

¹²⁰ Tamże, s. 68, nr 512.

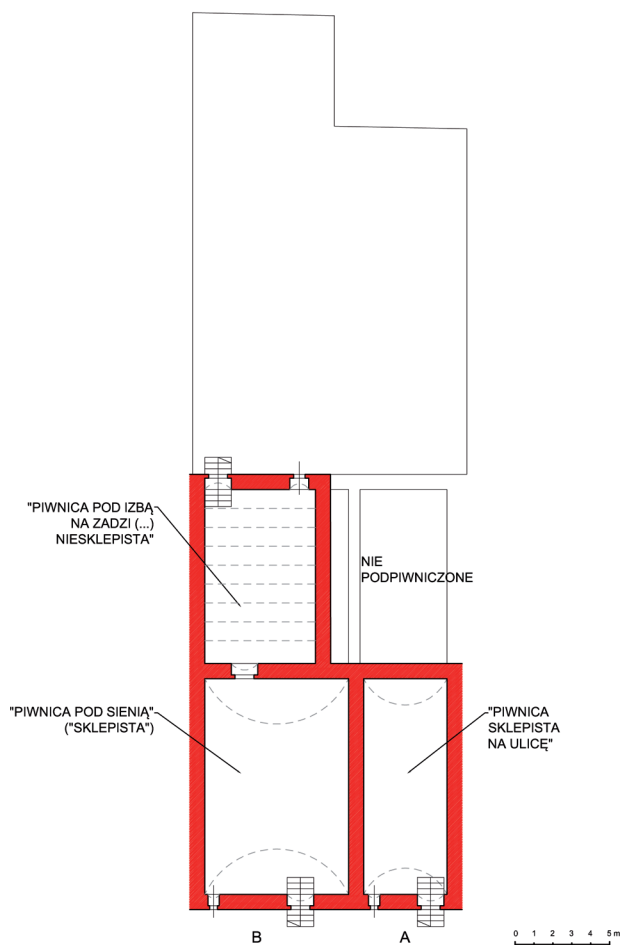
¹²¹ Tamże, s. 66, nr 510; także s. 67, nr 511.

¹²² Tamże, s. 66, nr 510.

¹²³ Tamże.

rosznice za sklepem w ganku wprzecz ku zadzi podle słodowniej, na dłuż łokci ośm, a na szerz łokci cztery i ćwierć. Podziału rosznicy dokonano poprzecznie, zostawiając niewątpliwie pasmo (naszym zdaniem zachodnie) do tzw. wolnego chodzenia obu spadkobiercom. Słodowniczkę wszytkę zgniłą na zadzi podle tej rosznicy, której jest na dłuż siedm łokci, a na szerz półdziewiąta¹²⁴. 2. Item połowica rosznicy dla sładu przy sklepie, na dłuż łokci ośm, a naszerz cztery i ćwierć¹²⁵. W roku 1631 rosznica zamieniła się w ozdownię, czyli pomieszczenie suszarni (z lasami): tamże w ganku [tzn. dostępna z przejścia domu zachodniego] ozdownia w której stare koryto zalewalne zgniłe. Nad słodownią drzwi zle i wschod zły tamże y tramy pogniły.

W tymże roku wspomniano też o sklepie w trakcie frontowym: Posadzka w sklepie miejscami powypadała poprawy potrzebuje¹²⁶.

Il.2. Rzut piwnic kamienicy ul. Szewska nr 23.

Rekonstrukcja stanu z roku 1593 – po połączeniu dwóch sąsiednich posesji; część wschodnia (w miejscu domu Wasnego) oznaczona „A”, część zachodnia (kamienica Latosów) oznaczona „B”. Czerwony oznacza ściany murowane. Rys. Dorota Szostak.

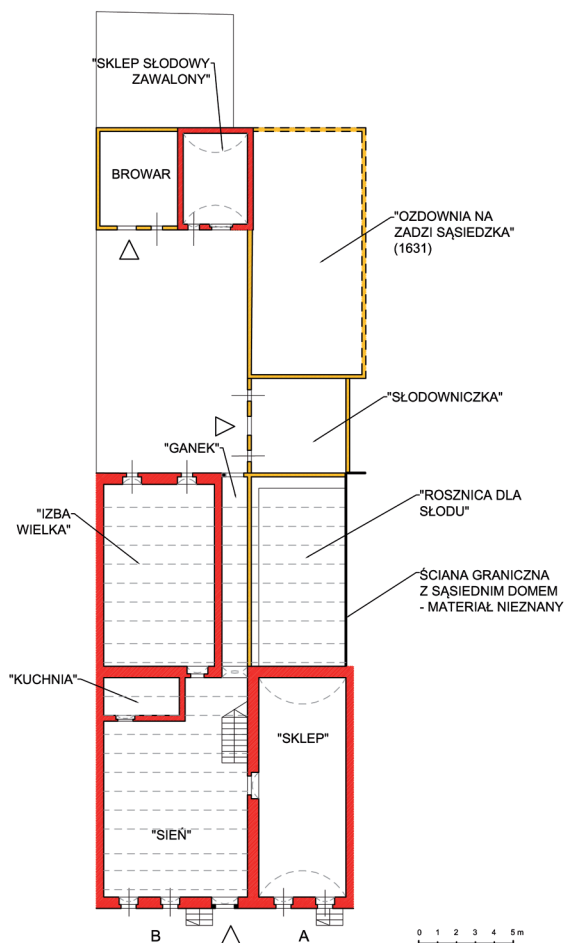
¹²⁴ Tamże.

¹²⁵ Tamże.

¹²⁶ ANK, AmK, rkps 1378, s. 489-490.

Piętro w roku 1593: *a do tego na górze jest nad tym sklepem izdebka na ulicę i komnatka z niej. Nad rosznicą komnata niemała, która zajmuje ganku siennego, gdzie na zadż chodzą*¹²⁷. To ostatnie oznacza, że na piętrze nie było kontynuacji drewnianej ściany pomiędzy obu domami latosowskimi, a komnata domu wschodniego „wchodziła” nad przechód znajdujący się w parterze domu zachodniego. W innym dokumencie podziału domu r. 1593 tak ją opisano: *Item komnata wszytka zupełna, która jest na górze nad tą rosznicą, z okny na zadż*¹²⁸. Także: *Item połowica kownaty, jaka jest nad rosznicą, wzdłuż jaka sama w sobie jest, także i wszcz od ściany domu Burkatowego*¹²⁹. I nieco dalej: *Item połowica kownaty, która jest nad rosznicą wzdłuż nad gankiem siennym od ściany kownatowej domu Latosowskiego*¹³⁰ – styk komnat obu domów dodatkowo dowodzi, że komnata z budynku słodowni zachodziła nad przechód domu zachodniego.

Il. 3. Rzut parteru zabudowy posesji ul. Szewska nr 23. Rekonstrukcja stanu z roku 1593 – po połączeniu dwóch sąsiednich posesji, których granice zrekonstruowano; część wschodnia (w miejscu domu Wasnego) oznaczona „A”, część zachodnia (kamienica Latosów) oznaczona „B”. Kolor czerwony oznacza ściany murowane, zaś żółty ściany drewniane. Ściany „ozdówni na zadzi sąsiedzkie”, znajdujące się poza stykiem z posesją nr 23, oznaczono linią przerywaną. Rys. Dorota Szostak.

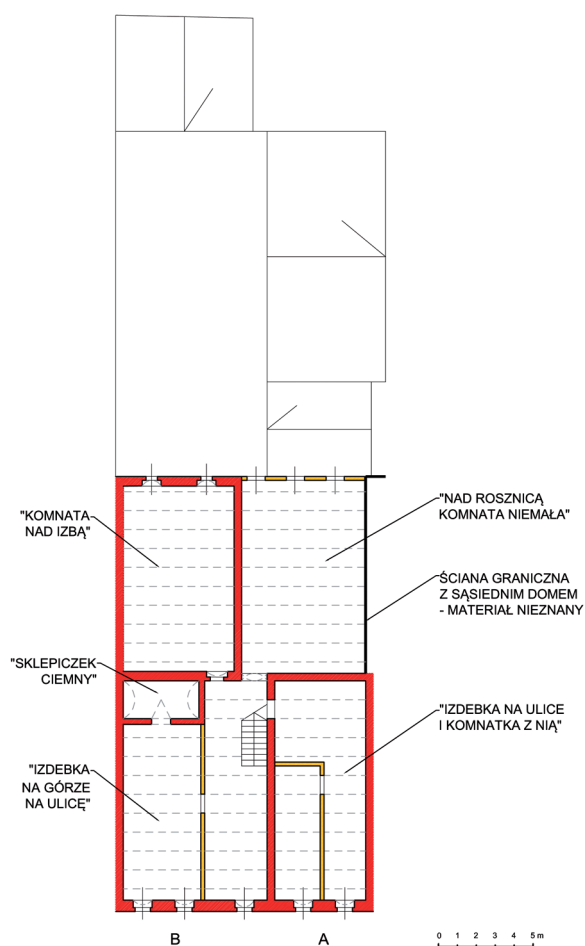

¹²⁷ Księga Wiertelnicza, 1999, s. 66, nr 510.

¹²⁸ Tamże, s. 67, nr 510.

¹²⁹ Tamże, s. 66, nr 510, także s. 67, nr 511.

¹³⁰ Tamże.

Il.4. Rzut piętra kamienicy ul. Szewska nr 23. Rekonstrukcja stanu z roku 1593 – po połączeniu dwóch sąsiednich posesji, których granice zrekonstruowano; część wschodnia (w miejscu domu Wasnego) oznaczona „A”, część zachodnia (kamienica Latosów) oznaczona „B”. Kolor czerwony oznacza ściany murowane, zaś żółty ściany drewniane. Naniesiono dachy zabudowy w podwórzu, jak i dach „oz-downi na zadzi sąsiedzkiej”.
Rys. Dorota Szostak.

Uwagi podsumowujące rekonstrukcję zabudowy na posesji Latosowskiej

W głównej zabudowie „podwójnej” posesji Latosowskiej zauważamy wahanie pomiędzy zrealizowaniem koncepcji domu szerokofrontowego a czysto użytkowym połączeniem komunikacyjnym dwóch, w zasadzie odrębnych budynków. Zastosowano kompromis, mianowicie wspólny system komunikacji wewnętrznej przy czytelnej odrębności układów obu domów (poza jednym przypadkiem tylnej komnaty na piętrze domu wschodniego).

Dom zachodni, Latosowski, w pewnych partiach murów zapewne pamiętający wieki średnie (piwnice?), był w roku 1593 kamienicą podpiwniczoną, w zasadzie dwutraktową i dwukondygnacyjową. Reprezentował układ typowy dla domów

wypełniających całą szerokość działki półkuryjnej (od której jest jednak nieco węższy)¹³¹ – sien i sklep w trakcie frontowym, izba tylna i przechód w trakcie tylnym. Kuchnia w płytkim trakcie środkowym (ale nie zajmującym całej szerokości domu) może być uznana za element podziału wprowadzony najpóźniej¹³². Na piętrze układ ten powtórzono, przy czym komnatka w trakcie frontowym (niewątpliwie wydzielona ścianą drewnianą) nie wypełniała chyba całej szerokości domu. Można zatem mniemać o istnieniu tu namiastki sieni piętra, założonej nad sienią parteru¹³³. Izba tylna dochodziła do linii wschodniej ściany przechodu w parterze, toteż styczna była z izbą tylną domu wschodniego. Był to element dodatkowo scalający oba domy, zresztą z domu zachodniego dostępne były poszczególne pomieszczenia budynku wschodniego. Jeszcze raz podkreślimy, że piwnice budynku frontowego wykorzystywano dla fermentacji i leżakowania piwa¹³⁴. Brak dokładniejszych wzmianek o schodach wewnętrznych zmusza, w rekonstrukcji domu, do bardzo ogólnego osadzenia ich w rejonie traktu środkowego – komunikowały parter, piętro i strych; zdaje się, że nie dochodziły do piwnic.

Sądząc z opisu z 1593 r., i potwierdzenia analogicznego stanu domu w roku 1631, kamienica kształtowana była stopniowo, a więc jeszcze w pierwszej połowie wieku XVII nie była w pełni murowana. Drewniana ściana pomiędzy przechodem domu zachodniego a rosznicą domu wschodniego może świadczyć o częściowo zachowanym, jeszcze w początkach wieku XVI, niezabudowanym przejściu – czyli miedzuchu¹³⁵ – potem zastąpionym przechodem, którego drewnianą ścianę zachowano jako wewnętrzną po połączeniu posesji.

Wracając do problemu miedzucha przypuszczamy, że był on tylnym reliktem przejścia z ulicy na podwórze działki, pozostałym po zabudowaniu dzisiejszą murowaną piwnicą frontowej części tego ciągu komunikacyjnego. Czy możemy mówić, w tym przypadku, o przyczynku do genezy budowy przechodów domów półkuryjnych?

Dom wschodni, na posesji niegdyś Stanisława Wasnego, stanowił swoiste uzupełnienie kamienicy Latosowskiej – powstał, jako murowany w trakcie

¹³¹ Zob.: działki półkuryjne w: W. Grabski, *Wybrane zagadnienia*, s. 106-107; domy na tych działkach opisał: W. Komorowski, *Średniowieczne domy krakowskie (od lokacji miasta do połowy XVII wieku), kamienice, pałace miejskie i rezydencje kanonicze. Trwałość gotyckiego modelu w nowożytności*, „Prace Naukowe Muzeum Narodowego w Krakowie”, t. IV, Kraków 2014, s. 164-171, 190.

¹³² Kuchnia, jak i pomieszczenie nad nią stały na sklepieniu piwnicy frontowej, sądzymy, że południowa ściana tych pomieszczeń oparta była na własnym łuku konstrukcyjnym rozpiętym w poprzek sklepienia piwnicy, powyżej jego czaszy.

¹³³ Zob.: W. Komorowski, *Średniowieczne domy*, s. 170-171.

¹³⁴ Por.: S. Dryja, S. Sławiński, *Krakowskie słodownie*, s. 64-67.

¹³⁵ Zob.: W. Komorowski, *Średniowieczne*, s. 129.

frontowym i w zasadzie drewniany w trakcie tylnym¹³⁶, zaraz po 1550 r., z inicjatywy Walentego Latosa. Trakt frontowy stanął na starszej (?) murowanej piwnicy, na której przedtem zapewne stał drewniany trakt domu Stanisława Wasnego¹³⁷. Nowy budynek w parterze nie posiadał własnej bezpośredniej komunikacji z ulicą i z podwórzem. Cyrkulacja ta odbywała się (wspólnie dla obu domów) w sieni i przechodzie domu zachodniego; z tego ciągu dostępne były też: sklep w trakcie frontowym (pomieszczenie mieszkalne)¹³⁸ oraz rosznica w trakcie tylnym. Nie miał też dom wschodni własnych schodów, toteż niejasna jest w nim komunikacja ze strychem – dach domu wschodniego był odrębny. Piwnica niekoniecznie włączona była w cykl produkcji słodu lub piwa, mogła natomiast służyć za izbę szynkową, a jak wiemy dostępna była tylko z ulicy¹³⁹. Funkcje słodownicze umieszczono w parterze, w trakcie tylnym i przyległej do niego suszarni stojącej w podwórzcu; piwnice pod domem zachodnim wykorzystywano dla produkcji piwowarskiej. Komnaty na piętrze domu wschodniego były mieszkalne, i dostępne z domu zachodniego (tylna z nich zajmowała przestrzeń nad przechodem tego domu), natomiast do słodowni mógł należeć strych (spichlerz), zajmujący przestrzeń nad całym domem, jak sądzimy komunikujący się ze strychem domu zachodniego (także spichlerzem).

Zakończenie

Wycinek z dziejów rodziny Latosów, jak i kamienicy przy ulicy Szewskiej, stanowi interesujący przyczynek dla wyjaśnienia kwestii wpływu intensywnej produkcji piwowarskiej, w Krakowie wieków XVI i XVII, na wybór i uformowanie jej miejsca. Ukształtowana z myślą o działalności piwowarów, wymagającej odrębnych pomieszczeń, a nawet budynków, zabudowa frontowa (trwale połączona z dwóch domów) nie była typową kamienicą, aczkolwiek w znacznych partiach pozostawała mieszkalną. W jej obrębie (parter domu wschodniego) znalazło się duże pomieszczenie słodowni. Pozostałe funkcje produkcyjne osadzono w mniejszych budynkach rozmieszczonych w połączonym podwórzcu, w sposób typowy dla ówczesnej zabudowy Krakowa.

¹³⁶ Trakt tylny być może pozostał po dawnym domu Wasnego.

¹³⁷ ANK, AmK, rkps 1378, s. 297-298.

¹³⁸ Niejako zastępował sklep, który powinien być wydzielony w domu zachodnim, równolegle do jego sieni.

¹³⁹ Brak wzmianek o chodzeniu do niej z wnętrza domu.

**Краковская история пивоваренного рода Латосов (польск. Latosów)
и реконструкция застройки их посессии на улице Шевской
(польскую Szewskej) номер 23**

Статья обсуждает историю и деятельность семьи краковских мещан и пивоваров, которых прародителем был прибывший из Чехи Tomasz Latos. Через большую часть XVI века семья Латосов владела недвижимостью на Шевской улице, созданной из их сообщения каменного дома (западная часть посессии) с построенной собственными издержками застройкой на выкупленном от соседа небольшом участке (восточная часть посессии). На ней помещено солодовню, входящую в предел увеличенного дома. Другие пивоваренные устройства находились во дворе. В шестнадцатом веке Кракове своеобразным феноменом является стойкость профессии пивоваренно-солодовной, передаваемой в родии Латосов через три поколения.

Ключевые слова: род Латосов, XVI век, Краков

**The Krakow brewing history of the Latos family and the reconstruction
of the building of their property at ul. Szewska No. 23**

The article discusses the history and activities of the family of Cracovian townspeople and brewers whose ancestor was Tomasz Latos, who came from Chechia. For most of the 16th century, the Latos family owned a property at Szewska Street, created from the connection of their tenement house (the western part of the property) with their own built-up housing on a not very large plot of land bought from the neighbour (eastern part of the property). On it, a malting house was placed, which entered the enlarged house. Other brewing equipment was in the yard. In sixteenth-century Cracow, a specific phenomenon is the durability of the brewing and malting profession, transferred to the Latos family for three generations.

Keywords: Latos family, XVI century, Cracov

Krakauer Geschichte der Bierbrauerei Familie Latos und Rekonstruktion der Bebauung ihres Grundstücks in der Szewska-Straße 23

Der Artikel beschreibt die Geschichte und Tätigkeit von Familie der Krakauer Bürger und Brauer, deren Protoplast Tomasz Latos war, der aus der Tschechischen Republik stammte. Des größten Teils des 16. Jahrhunderts besaß die Familie Latos ein Grundstück in der Szewska-Straße, das aus der Verbindung ihres Mietshauses (des westlichen Teil des Grundstücks) mit einem eigenen Wohngebäude auf einem nicht sehr großen, vom Nachbarn erworbenen Grundstück (östlicher Teil des Grundstücks) entstand. Darauf wurde eine Mälzerei gelegt, die in das vergrößerte Haus eintrat. Andere Brauereiausrüstung war im Hof. Ein besonderes Phänomen von Krakau im 16. Jahrhundert ist die Beständigkeit des Brau- und Mälzerberufs, der seit drei Generationen auf die Familie Latos übertragen wurde.

Schlüsselwörter: Familie Latos, 16. Jahrhundert, Krakauer Bürg

L'histoire de la famille de brassage Latos de Cracovie et la reconstruction de l'immeuble de leur propriété dans la rue Szewska 23

L'article traite de l'histoire et des activités de la famille des citadins et des brasseurs cracoviens dont le prototype était Tomasz Latos, originaire de la République tchèque. Pendant la plus grande partie du XVIe siècle, la famille Latos possédait une propriété sur la rue Szewska, formée par le raccordement de leur propriété (partie occidentale de la propriété) avec leur propre logement bâti sur une parcelle peu grande, rachetée au voisin (partie est de la propriété). On a mis sur elle une malterie, entré dans une portée de maison agrandi. A Cracovie de XVI^eème, la pérennité de la profession de brasseur et de malteur, transférée à la famille Latos depuis trois générations, est un phénomène particulier.

Mots clefs: famille de latos, XVI siècle, Cracovie